

Bevarandeplan för Natura 2000-området Umeälvens delta

Foto: Jon Andersson

Fastställd av Länsstyrelsen: 2016-12-12

Namn och områdeskod: Umeälvens delta, SE0810491

Kommun: Umeå

Skyddsstatus: Natura 2000: Särskilt bevarandeområde (SCI)

Övrigt skydd: Naturrestat och delvis djur- och växtskyddsområde

Markägare: Naturvårdsverket, Umeå kommun, privata

Förvaltare: Länsstyrelsen

Areal: 2 005,7 ha

Karta

Natura 2000-område: Umeälvens delta

Kommun: Umeå

Områdeskod: SE0810491

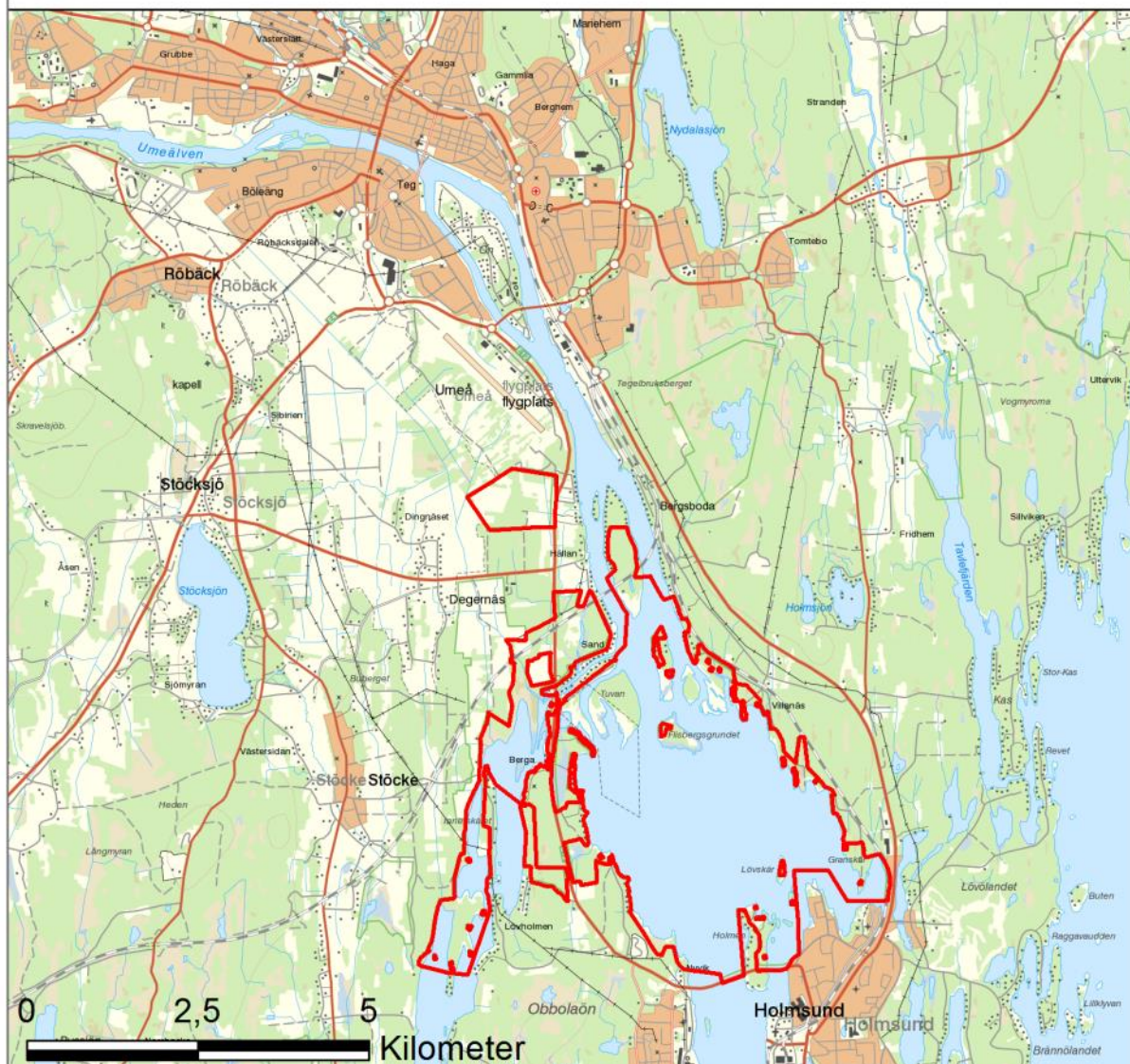
Area (ha): 2005,7

Länstyrelserna

Gräns för Natura 2000-området

Natura 2000

Natura 2000 är EU:s nätverk av värdefulla naturområden med arter eller naturtyper som är särskilt skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv. I Sverige har vi ca 4 000 Natura 2000-områden varav ca 250 finns i Västerbottens län. För varje område finns naturtyper och/eller arter utpekade. Syftet med Natura 2000-området är att bidra till att de för området utpekade naturtyperna och arterna har gynnsam bevarandestatus i Sverige och EU, vilket innebär att de utpekade arternas och naturtypernas utbredningsområde, areal, populationsutveckling och andra kvaliteter finns och kan bevaras.

Bevarandeplan

För varje Natura 2000-område finns en bevarandeplan upprättad. Här beskrivs de utpekade naturtyperna och arterna, deras bevarandetilstånd i det specifika området, samt vilka bevarandemål som har satts upp för dem. Om åtgärder och skötsel krävs för att uppnå målen beskrivs de också. Bevarandeplanen fastställs av Länsstyrelsen.

Bevarandeplanen ska fungera som vägledning och stöd om någon form av exploatering blir aktuell. De naturvärden som finns i respektive Natura 2000-område får inte påverkas negativt och därför krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka bevarandevärdena i ett Natura 2000-område. Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området om de riskerar att påverka områdets bevarandevärden. Detta regleras i miljöbalken 7 kap 28-29§§. Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsens miljöenhet före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen.

Uttekade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet

1130 Estuarier	1 230,0 ha
1140 Blottade ler- och sandbottnar	30,0 ha
1640 Sandstränder vid Östersjön	0,2 ha
6410 Fuktängar	120,0 ha
7140 Öppna mossar och kärr	20,0 ha
9010 Taiga	30,0 ha
9030 Landhöjningsskog	300,0 ha
91E0 Svåmlövskog	40,0 ha

Uttekade arter enligt Art- och habitatdirektivet

1966 Ävjepilört

Beskrivning av området

Umeälvens delta är beläget strax nedströms Umeå stad. Det aktiva deltat är stort och förhållandevis ostört trots sin närhet till Norrlands största stad. Umeälven har sina källflöden långt uppe i Tärnafjällen, och är med sitt 26 800 km² stora avrinningsområde en av Sveriges största älvar. Det viktigaste biflödet är Vindelälven som är en nationalälv som också ingår i Natura 2000-nätverket (Vindelälven, områdeskod SE0810435). I området möter Umeälven Bottenhavets bräckta vatten och bildar ett estuarium, ett vattenområde med en salthalt som varierar med vattenståndet i havet respektive älven.

När älvens vattenmassor nått förbi Umeå stad är strömhastigheten låg, och ett delta med flera strömfåror, öar och grundområden bildas av det slam och sand som förs med älven. Man vet dock att större dammar som dammen i Stornorrfor – ca 2 mil uppströms deltat – är mycket effektiva slamfällor. Därför kan man anta att slamtransporten, efter uppförandet av dammen, har reducerats avsevärt. Trots detta har man beräknat att 100 000 ton sediment lagras i deltat varje år. I Umeälvens delta påskyndas också den deltauppbyggande processen av landhöjningen som fortlöpande höjer markytan med ca 1 cm per år. Nya sandbankar bildas ständigt, befintliga vikar och sund växer igen. Den naturliga utvecklingen leder alltså till att det aktiva deltat förskjuts åt sydost, mot Obbola och Holmsund. Det finns potential för skapande av nya värdefulla naturtyper under älvens och landhöjningens inflytande, men

uppbyggnaden av de stora industriområdena i både Obbola och Holmsund har åtminstone temporärt omöjliggjort bildandet av nya intressanta terrestra habitat vid Umeälvens sista passage ut i Bottenhavet. Längre in, i Österfjärden där hela ytan är skyddad från exploatering och där bottarna till stor del är mycket grunda, kommer man inom en 100-årsperiod kunna se stora nya landområden som stigit ur vattnet där primärsuccessionen redan har tagit fart. Deltat karaktäriseras av sina varierade naturmiljöer och stora artrikedom.

De s.k. successionsstadierna, t.ex. från sandbankar helt fria från växtlighet, via vegetationsrika strandängar till videsnår, gråalsbestånd och slutligen gran- och tallskog, är speciella för området. Konkurrenssvaga arter får här hela tiden nya livsutrymmen. I deltat finns det gott om produktiva, grunda bottnar och strandängar vilket innebär goda fortplantningsområden för bl.a. fiskar och fåglar. Strandskogsmiljöerna har en rik lövträdsvegetation, något som det råder stor brist på i dagens brukade skogslandskap. Skogarna består till stora delar av övergiven jordbruksmark på vilken olika lövträd och gran vuxit upp. I dessa områden hittar man också goda potential för lövgynnade arter som vitryggig- och mindre hackspett. Området är en mycket viktig rast- och häckningslokal för fåglar och ingår därför i Natura 2000-nätverket även enligt fågeldirektivet (Umeälvens delta och slätter, områdeskod SE0810475). Fågelområdet omfattar dock även stora delar av Degernäs- och Röbbäcksslätten norrut till Röbbäck och Väst-Teg, utöver själva Umeälvens delta.

Umeälvens delta är också ett naturreservat med särskilda föreskrifter och en skötselplan där det i detalj anges målsättningarna för olika delar av området, vilka satsningar på ökad tillgänglighet som planeras, o.s.v. Området är också viktigt för det rörliga friluftslivet med både koppling till fågelskådning och till fiske, paddling, bad m.m. Regeringen beslutade den 12 juni 2003 tillåtlighet, enligt 17 kap. miljöbalken, för byggande av järnvägen Botniabanan genom områdets nordligaste delar. Banan korsar nu området på en sträcka av ca 2 km. Järnvägen har inneburit att Natura 2000-området delas i en sydlig, större del som omfattar deltatets kärnområden och en nordlig, mindre del som omfattar en del skogsbestånd. Över Storsandskär har Botniabanan byggts som en landbro, vilket innebär möjlighet till passage för djur och insekter under bron även i det av skog och våtmarker dominerade landskapet.

Bevarandesyfte

Det överordnande bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter omfattas av EUs Fågeldirektiv eller Art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

Umeälvens delta är främst utpekat för att bevara den fina miljön i deltat med intressanta landhöjningsmiljöer, strandskogar, fuktängar och grunda bottnar som succesivt stiger ur vattnet när slam spolask ner och landhöjningen höjer marken.

- Landhöjningsskogar och andra successionsmiljöer ska bevaras.
- Området ska skyddas mot exploatering

Prioriterade åtgärder

Åtgärder för att gynna lövmiljöer har gjorts och kommer fortsättningsvis att göras.

Beskrivning av områdets naturtyper

1130 Estuarier

Flod- och åmynningar där sötvatten blandas med det saltare havsvattnet, och där både marina och limniska miljöer förekommer och utgör en ekologisk enhet. Östersjöns brackvattensestuarier, som inte

påverkas av tidvatten, utgör en undergrupp till naturtypen. I Umeälvens delta utgör Österfjärden den största arealen av den aktuella naturtypen.

Bevarandetillstånd idag

Området är idag endast i mindre delar påverkat av muddring och då i princip uteslutande i anslutning till strandnära stugor. Även älvens huvudfåra och Stor-Rinneln är i viss omfattning påverkad av muddring. För deltabildningen finns det i området två nyckelkomponenter: dels slamtransport och dels landhöjningen. För det senare finns givetvis inget att anmärka på, medan slamtransporten är svårt hämmad av alla de dammar som finns längs Umeälven, och då speciellt Stor-Norrfors kraftverk som stoppar upp slamtransporten från både Umeälven och Vindelälven. På grund av denna påverkan på den naturliga successionen och deltabildningen bedöms naturtypen befinna sig i icke gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Naturtypen ska präglas av ett naturligt varierande vattenflöde med ständigt pågående deltabildning, utan påverkan från t.ex. muddring. Vattenkvaliteten ska vara god och påverkan från övergödning och förurning ska vara försumbar. Salthalten ska variera i en gradient från sött till bräckt. Artsammansättningen ska vara naturlig där arter med såväl marint-, limniskt och brackvattensursprung ska finnas representerade. Naturtypen ska utgöra goda lek- och uppväxtmiljöer för fisk, samt rast- och häcklokaler för fåglar. Estuariets påverkas endast genom deltats naturliga utveckling och ytterligare muddringar (undantaget Farleden och Stor-Rinneln), dumpningar, ytterligare regleringar eller förändringar av vattenflöde och sedimentationsförhållanden, bryggor och andra fysiska ingrepp som ger bestående förändringar på naturtypen ska inte förekomma. Arealen ska inte minska utöver den naturliga minskningen som landhöjningen medför.

1140 Blottade sand- och lerbottnar

Grunda, sandiga och leriga bottnar som delvis blottas vid lågvatten. Naturtypen är viktig för änder och vadarfåglar som söker föda i de grunda bottnarna. I Umeälvens delta finns naturtypen främst nedanför Villanäsbankarna, nedan Stora Tuvan och nedan Väderhällorna.

Bevarandetillstånd idag

Blottade bottnar finns fortfarande i stor utsträckning och dessa områden befinner sig i gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Sedimentbankarna ska fortsätta blottläggas vid lågvatten och behålla sin naturliga förekomst av typiska arter. Vattenkvaliteten ska vara god med ingen eller endast försumbar påverkan av övergödning. Naturtypen ska förbli opåverkad av verksamheter såsom muddring och bottenfiske. Arealen kommer till följd av den pågående deltabildningen på naturlig väg att tidvis öka och ibland minska.

1640 Sandstränder vid Östersjön

Naturtypen utgörs av sandstränder med svagt sluttande kustlinjer formade av havets vågrörelser. Stränderna hyser ofta rikligt med perenna växter men kan även ha sparsam vegetation. Flera av arterna är sandbindare.

Bevarandetillstånd idag

Dessa gräsbevuxna marker befinner sig i ett gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Naturtypen ska ha en naturlig artsammansättning och en intakt markvegetation. Vind- och vågprocesser ska kunna verka fritt och fortsätta forma naturtypen. Vattenkvaliteten ska vara god och den antropogena belastningen i form av utsläpp och läckage av övergödande näringsämnen, olja och kemika-

lier ska vara försumbar. Stränderna ska förbli oexploaterad. Typiska arter ska ha stabila eller ökande populationer. Arealen ska vara 0,2 hektar.

6410 Fuktängar

Fuktängar nedanför trädgränsen. Naturtypen har utvecklats genom långvarig hävd. Örtikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. De har också stor betydelse för fågellivet. Naturtypen finns spridd i stora delar av Öster- och Västernorrlands län.

Bevarandetillstånd idag

Dessa gräsbevuxna marker befinner sig i ett gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Naturtypen ska ha en naturlig hydrologi och fuktig mark. Markerna ska vara öppna med som mest 30 % krontäckning. Marken ska inte vara gödningspåverkad annat än från betande djur. Naturtypen ska vara påverkad av hävd och hävdgynnade arter ska finnas. Arealen ska vara 120,0 hektar.

7140 Öppna mossar och kärr

Naturtypen öppna mossar och kärr är brett definierad och inkluderar mossar och kärr som är plana, svagt välvda, eller sluttande. De ska vara öppna eller glest trädbevuxna och inte ha mer än 30 % krontäckning. I området utgör Stornabbviken den absolut största delen som täcks av denna naturtyp.

Bevarandetillstånd idag

Dessa våtmarker bedöms befinna sig i icke gynnsamt tillstånd. I samtliga utpekade delar där denna naturtyp finns, inklusive Stornabbviken, är markerna påverkade av dikningar och hydrologin är därför sannolikt skadad.

Bevarandemål

I området är de hydrologiska- och hydrokemiska förhållandena opåverkade. I våtmarkerna och maderna finns en naturlig vattenregim som ansluter till vattendragen. I området finns också olika naturligt förekommande vegetationstyper. Arealen öppna mossar och kärr ska inte minska.

9010 Taiga

Som taiga räknas skog med relativt liten påverkan och vars strukturer och funktioner liknar dem i en urskogsartad skog eller en naturskog. Skogen kan vara påverkad av människan genom plockhuggning eller skogsbete, men aldrig kalavverkad och kan bestå av olika typer av både granskog, tallskog och blandskog. Viktigt är att det finns en skoglig kontinuitet och att träden är i olika åldrar och storlekar, och att död ved finns i sådana mängder att arter och processer typiska för naturskogar kan finnas och fortgå.

Bevarandetillstånd idag

Samtliga skogar i området är mer eller mindre hårt påverkade av skogsbruk, både sentida och äldre tiders brukande. Som helhet bedöms dessa skogar befinna sig i icke gynnsamt bevarandetillstånd, men om de tillåts utvecklas fritt kommer de med tid att få naturskogsartad karaktär.

Bevarandemål

Naturtypen ska huvudsakligen präglas av naturliga processer så som stormfällningar, översvämningar, bränder, trädens åldrande och döende, insekters och svampars nedbrytning av ved samt nyetablering av träd i skogen. Naturtypen ska i huvudsak utgöras av grandominerade, olikåldriga skogar, med inslag av fuktigare och mer lövrika partier. Lövrika, eller helt lövdominerade successioner i olika faser, kan finnas inom området. Typiska arter som ullticka, gränsticka och lunglav ska ha förutsättningar att etablera sig. Arealen ska vara 30,0 hektar.

9030 Landhöjningsskog

Primärskog i olika successionsstadier som uppkommit genom landhöjningen; från busksnår och albård till örtrika skogspartier och fattigare barrskogar. I takt med landhöjningen koloniserar de olika ingående miljöerna successivt nya områden. Skogar belägna högre än 3 m över havets normalvattenläge förs till 9010 eller lämplig annan skogstyp. I området finns denna naturtyp främst ute på de öar som finns i deltat. Dessa ofta lövrika skogar härrör i området ofta från nedlagd odlingsmark eller helt öppna industriplatser som på senare tid har beskogats snarare än från naturliga primärsuccessioner efter att marken via landhöjning stigit upp ur älven och beskogats. Tillsynes naturliga landhöjningsskogar med relativt unga bestånd av gråal och sälk finns främst i den nedre och västra delen av Stora Tuvan, Flisbergsgrundet, Hedmansgrundet och Villnäs.

Bevarandetillstånd idag

Dessa skogar har ofta vuxit upp på tidigare hävdade marker och är nu oskötta med bitvis hög andel död ved och fina strukturer. Skogarna bedöms tills stora delar vara i gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Skogen ska präglas av naturlig dynamik och en succession där alla stadier finns representerade. Den ska vara naturskogsartad med träd i olika åldrar, samt rikligt med död och döende ved från både löv- och barrträd. Hydrologin ska vara ostörd. Typiska arter ska finnas. Arealen ska inte minska utöver naturliga förändringar som landhöjningen och den naturliga övergången till 9010 taiga medför.

91E0 Svämlövskogar

Svämlövskogar kan återfinnas längs våra större vattendrag såväl som mindre bäckar och källflöden. Gemensamt för alla är den höga näringsrikedomen som kommer sig av depositionen av näringsämnen i samband med översvämningar. I källområdena tillförs näringsämnen via det utströmmande grundvattennet. I stridare vattendrag eller sträckor i större älvar återfinns naturtypen där depositionen av finare material är hög, vid skarpa krökar eller grundare sel. I dessa skogar karakteriseras fältskiktet av högorter och starrarter medan buskskiktet kan vara rikt och består av viden, röda vinbär och hägg. De större vattendragen innehåller ofta inslag av införda pilarter. Tillsynes naturliga svämlövskogar med unga bestånd av viden, sälk och gråal finns främst i den nedre och västra delen av Stora Tuvan, Flisbergsgrundet, Hedmansgrundet och Villnäs.

Bevarandetillstånd idag

Dessa skogar är inte i någon större grad påverkade av skogsbruk och bedöms befinna sig i gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Skogarna ska årligen översvämmas och det ska finnas rikliga mängder döda och döende lövträd. Regeneration av vanligen förekommande lövträdslag som främst gråal, hägg och viden samt asp på torrare delar, ska ske kontinuerligt. Gran hålls nere naturligt pga. av de återkommande översvämningarna. På marken växer typiska kärlväxter som bäckbräsa, älggräs, majbräken och älvstarr. Arealen ska vara 40,0 hektar.

1966 Ävjepilört

Ävjepilört förekommer på grunda leriga stränder. I samtliga områden växer den i miljöer som större delen av året normalt är täckta av vatten och endast periodvis är blottlagda. Arten kräver troligen viss uttorkning av substratet för att gro, men kan sedan växa delvis vattentäckt. En variation i vattenstånd som medför blottläggning av jord under sommaren och översvämning under vår- och höstflod är den viktig för arten. Bete på stränder har också positivt inverkan på arten. Ävjepilört sprids huvudsakligen längs vattendrag och sprider sig sannolikt endast kortare sträckor. Långdistansspridning och spridning mellan vattendrag sker troligen med fåglar.

Bevarandetillstånd idag

Arten är sedan 1995 hittad på ett 20-tal platser i deltat och bedöms befinna sig i gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Stränderna ska inte växa igen med högre örter och buskar. Vattnet ska fluktuera med älvens naturliga dynamik så att grunda, leriga bottenar periodvis blottas..

Hot

Här beskrivs endast de viktigaste hoten vi i dag känner till mot Natura 2000-områdets naturvärden. Andra hot som idag är okända kan bli aktuella i framtiden. Här beskrivs också hot av global karaktär, t.ex. klimatförändringar, vilka inte kan lösas genom hänsyn i och omkring området eller genom områdets skötsel. Effekterna från dessa storskaliga och ofta mera diffusa faktorer bör likväl följas upp inom ramen för nationell uppföljning och övervakning. Hoten redovisas som exempel på verksamheter och faktorer som kan innebära en negativ påverkan på de naturtyper och arter som skyddas inom området. Exempel på möjliga hot är t.ex. olika typer av exploatering som tomtutstyckningar, uppförande av byggnader eller anläggningar, pirar, bryggor, vägar, täktverksamhet, muddring, m.m., som leder till förlust av skogsmark och strandhabitat, och/eller som innebär att häckningsplatser eller rastplatser försvinner.

Skogsbruksåtgärder inom området, speciellt maskinell kalavverkning, är alltid ett hot mot de naturvärden man ämnar skydda. Verksamheter som påverkar deltats naturliga utveckling som exempelvis reducerad slamtransport till följd av vattenkraftsutbyggnad, muddring eller strandskoning m.m. är stora problem. Utsläpp och föroreningar som försämrar vattenkvaliteten i deltat kan givetvis beroende på ämne och omfattning utgöra ett stort hot mot områdets naturvärden. Likaså kan övergödning av vattenområden genom avrinning och läckage från land, inklusive från dåligt fungerande enskilda avlopp, liksom andra föroreningar och utsläpp som påverkar vattenkvaliteten påverka området negativt.

Påverkan på områdets hydrologi, som all form av ytterligare vattenreglering, inklusive drastisk förändring av nuvarande reglering i Stornorrfors. Utebliven eller för svag hävd på de fuktängar som är hävdgynnade kan utgöra ett stort hot mot de olika gräsmarkshabitaten. Allt för tidig betesputsning av strandängarna kan dock störa rastande och häckande fåglar (Se bevarandeplan för Umeälvens delta och slätter) och bör därför utföras efter 15 juli.

Bevarandeåtgärder***Skyddsåtgärder***

Umeälvens delta är skyddat som särskilt bevarandeområde (SAC) och delvis även som djur- och växtskyddsområde. Förutom dessa skyddsformer är delar av området också Naturreservat och delvis även Särskilt skyddsområde (SPA).

Ett Natura 2000-område är skyddat enligt miljöbalken vilket gäller för samtliga Natura 2000-områden i landet. Alla verksamheter och åtgärder, innanför och utanför området, som på ett betydande sätt kan påverka Natura 2000-området är tillståndspliktiga enligt 7 kap 28-29 §§ Miljöbalken.

Under perioden 1 april – 15 augusti förbjudet att vistas inom området utom längs särskilt markerade stigar. Beträdningsförbudet gäller dock inte för markägare, arrendatorer eller andra nyttjanderättsinnehavare. Det finns också särskilda bestämmelser för framförande av motordrivna vattenfarkoster. För en utförlig beskrivning se [beslut](#) för naturreservatet Umeälvens delta.

Ävjepilört är fridlyst enligt Miljöbalken 8 kap 1-2 § med stöd av 1 c § Artskyddsförordningen (1998:179). Enligt denna är det inte tillåtet att avsiktligt plocka, samla in, skära av, dra upp med rötterna eller förstöra fridlysta växter i deras naturliga utbredningsområde i naturen.

Skötselåtgärder

Lövgynnande skötsel där man tar bort barrträd och samtidigt gynnar det uppväxande och befintliga lövträdskitet har gjorts. Arbete med detta kommer även fortsättningsvis vara viktigt för att gynna olika arter som kräver lövrika miljöer. För en utförlig beskrivning av skötsel av skogsmarken se uppdaterad [skötselplan](#).

Ytterligare information

På naturvardsverket.se kan du hitta mer information om Natura 2000.

I Naturvårdsverkets kartverktyg [Skyddad natur](#) kan du hitta kartmaterial och fakta om skyddade områden. Man kan ladda ner gränser och naturtypskartor (NNK) för alla eller ensstaka områden.

I Skogsstyrelsens kartverktyg [Skogens pärlor](#) kan du bl.a. hitta information om skogar med höga naturvärden.